

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Contractu Et Sacramento Matrimonii

Bosco, Jean a

Lovanii, 1678

Concl. VII. Nulli hodie licet cum cum pluribus simul contrahere: olim licuit
viris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73432](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73432)

Secunda nuptia sunt odiosa legibus civilibus.

Omitto leges civiles, quibus secundæ nuptiæ odiosæ fuerunt, ut patet ex poenis in odium eorum inflictis, de quibus latè tractat Sanchez lib. 7. disp. 87. & quatuor sequentibus, & dico cum eodem Auctore eodem lib. disp. 81. n. 4. eas jure canonico fuisse correctas, tanquam contra bonos mores, & debitam Matrimonii libertatem, ut patet ex cap. 4. & 5. de Secundis nuptiis, supra allegatis. Et quia nihil aliud dignum solutione occurrat:

255. Probatur Conclusio à priori.

Finio hanc Conclusionem, & assigno rationem ejus à priori; utputa, quia primæ nuptiæ morte alterius conjugis dissolvuntur, ac proinde nullum possunt subsequenter impedimentum præstare; neque aliquis est, cui sit superstes conjux obligatus strictâ obligatione ex promissione, vel pacto, vel alio simili titulo. Quod addo; quia Chrysof. Homil. 2. super illud Titi 1. Unius uxoris virum, videtur agnoscere obligationem benevolentiam, dicens: Nam qui defunctæ uxori benevolentiam nullam servasse deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiæ Præceptor esse optimus poterit?

Chrysof.

Itaque tanquam liber ab obligatione strictè dicta (nam si promississet Deo continentiam, indubiè reprehensibilis foret, si iterò nuberet, juxta illud Apostoli 1. Timor. 5. v. 11. & 12. Cum luxuriatæ fuerint in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt) poterit contrahere cum altera; neque ex priori Matrimonio ulcùm restat impedimentum; & adhuc manet uterque finis Matrimonii, scilicet generatio prolis, & remedium concupiscentiæ ac vita socialis; & nihil etiam deest huic secundo matrimonio, quò minus sit verè & propriè Sacramentum, juxta definitionem Concilii Tridentini sess. 24. can. 1. Si quis dixerit, matrimonium non esse unum ex septem Legibus Evangelicæ Sacramentis &c. anathema sit. Est siquidem signum sensibile, gratiam efficaciter significans.

Timor. 5.

Trident.

Sed nunquid eadem ratio secundi Matrimonii, primo necdum per mortem dissoluti? Pro resolutione instituitur.

CONCLUSIO VII.

Nulli hodie licet cum pluribus simul contrahere: olim licuit viris.

256. Lutherus non audeat improbare polygamiam. Bellar.

Lutherus (ut refert Bellarminus lib. 1. de Matr. cap. 10. circa initium) in propositionibus de Bigamia Episcoporum, quas edidit anno 1528. ita scripsit propositione 65. & 66. Nota sunt jura Mosaiica, de fratris defuncti uxore, & de filia corrupta in viro patris, quæ cogunt plurimum esse uxorum virum: quæ

non magis sunt abrogata, quam reliqua omnia, id est, libera, nec prohibita, nec præcepta. Deinde in explicatione Geneleos, quam anno 1525. edidit in comment. ad cap. 16. non obiter, sed ex professo disputat, utrum Christianis liceat exemplo Abrahæ plures simul uxores habere, ac tandem responderet, id neque esse præceptum, neque prohibitum, sed liberum: & se quidem nolle hanc novam consuetudinem introducere, sed nec improbare posse, cum exempla Patrum adhuc sint libera.

Porrò existimat Bellarminus eodem capite in principio, primum, qui inter Christianos nos polygamizæ aditum patefecit, fuisse Valentinianum Imperatorem, aliqui primum Catholicum Principem. Is enim (ut Socrates refert lib. 4. Hist. c. 27.) cum amore captus esset Justinæ cujusdam, eamque in Matrimonium ducere vellet, retentâ priore conjugis Severæ, ex qua Gratianum filium jam peperat: ut colore aliquo intemperantiam suam tegeret, legem promulgavit, ut liceret cuique duas simul conjuges habere.

Sed Baronius to. 4. ad annum 370. postquam verbis Socratis eandem Historiam laetius retulisset; actum subjungit: At convincitur ex pluribus apertissimis mendacis, annilem vel ab eo concinnatam esse fabulam vel potius ipsum, ab aliquo è trivio acceptum ut verum, conscripsisse commentum. Postquam autem plura adduxit ad hoc probandum, tandem sic concludit: At si cessare hæc omnia: illud unum fatis, ad hujusmodi explodendum commentum. Passurus fuit set Damasus Papa, laturive id reliquit Catholicæ communionis Episcopi, à Christiano Imperatore promulgari legem, quâ foret penitus Christianæ disciplinæ cœlestis atque hæresis sanciretur? Quorum casus obnitendum erat omnibus, ut Generalibus actis Conciliis, adversaria Decreta eledentur, legarenturque Episcopi, qui, velut Joannes Herodem, redarguerent Imperatorem. At de his ne levis quidem rumufculus: cum alioqui si vera fuissent, totus commovendus fuisset Catholicus orbis. Cesset igitur de infami lege suspicio, & de duarum simul uxorum conjugio fileat falsò asserta calumnia, atque evanescat in auras, qui summâ levitate contentatus, & ab aliquibus acceptus est error. Duxit quidem Justinam, sed post Severæ prioris uxoris obitum, cujus nulla postea mentio prorsus habetur. Uique adhuc Baron. cui libenter subscribo.

Parùm refert, quis aditum patefecerit polygamizæ, sufficit ad propositum nostrum quòd Martinus Lutherus, uti alios errores innumerabiles, ita etiam hunc errorem, cuius nulla ferè memoria apud fideles extabat, à inferis revocare conatus fuerit. Quem

B. Sacramentum

Kemnitius quuntur Anabaptistæ, ut testatur Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 1229. ubi fatetur, rectè à Concilio Tridentino damnari hunc errorem de polygamia plurium uxorum simul. Quare fateri debet, rectè etiam damnari Archipphetam Lutheranorum, qui in eodem errore fuit; ut reverà damnatur in 2. canone Concilii Tridentini sess. 24. his verbis: Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nullà lege Divinà esse prohibitum; anathema sit. Hæc enim verba, quæ à Kemnitio approbantur, propriè in Lutherum diriguntur, cujus est illa sententia, polygamiam non esse à Deo præceptam, nec prohibitam.

Benè autem notat circa illa verba Estius 4. dist. 33. §. 1. circa finem: incertum esse, an pronomen, Hoc, referatur ad totum illud: Christianis plures simul habere uxores, an verò ad illud; Plures simul habere uxores. Item an, Prohibitum, referatur ad Christianos, an verò absolute positum sit. Innuat tamen (inquit ille) eadem Synodus, jam inde ab initio polygamiam à Deo prohibitam fuisse, cum in capite doctrinæ de Matrimonio, post recitata verba Scripturæ, Gen. 2. Et erunt duo in carne una, subjungit, Christum apertius docuisse Matrimonii vinculo duos tantummodo copulari & conjungi. Dicens enim: Apertius id Christum docuisse, significat initio quidem id etiam traditum divinitus fuisse, sed minus apertè. Hæc ille.

Si ergo à me queritur, quæ sit illa lex divina, cujus meminit Tridentinum in illis verbis? Respondeo citius: prima institutio Matrimonii: sic enim ait Christus Matth. 19. v. 4. & seqq. Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos? & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Dicunt illi (Pharisæi) Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudiis, & dimittere? At illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur, & qui dimissam duxerit, mæchatur.

Ubi cum dicit Christus: Ab initio autem non fuit sic, satis apertè significat, quod ex prima institutione Matrimonii, quæ est juris naturalis latè sumpti, sive juris divini positivi, ab initio hominibus inspirati, ut alibi latius deduximus, non sit licita polygamia; non solum Christianis, sed etiam Ethnicis; cum ab initio non solum pro Christianis, sed etiam pro Ethnicis sit institutum Matrimonium, unà & eadem institutione.

Hanc veritatem apertissimis verbis post alios Pontifices expressit Innocentius III. cap. Gaudemus, 8. de Divortis ibi: Quia verò Pagani circa plures infimul feminas affectum dividunt conjugalem, utrum post conversionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immeritò dubitatur. Et infra. Verum absolum hoc (puta, quod omnes retinere valeant) videtur, & inimicum fidei Christianæ, cum ab initio una costa, in unam feminam sit conversa, & Scriptura Divina testetur, quod propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: non dixit, tres vel plures, sed duo: nec dixit, adhærebit uxori-bus, sed, uxori. Et infra. Nec ulli unquam licuit infimul plures uxores habere: nisi cui fuit Divinà revelatione concessum: quæ (Divina revelatio) mos quandoque, interdum etiam fas censetur; per quam sicut Jacob à mendacio, Israëlita à furto, & Samson ab homicidio, sic & Patriarchæ, & alii viri justi, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio excusantur. Sanè veridica hæc sententia probatur etiam ex testimonio veritatis, testantis in Evangelio: Quicumque dimiserit uxorem suam ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur. Si ergo uxore dimissa, duci alia de jure non potest, fortius & ipsa retenta: per quod evidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu, cum non ad imparia (id est, quoad mutuum servitutem, & debitum carnis, & fidem servandam) judicentur, circa Matrimonium reprobandam.

Idem, penè eisdem verbis, docuit Nicolaus I. ad Consulta Bulgarorum cap. 51. Duas, inquit, tempore uno habere uxores, nec ipsa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Christianorum ulla permittit. Nam Deus, qui fecit hominem ab initio, masculum unum fecit, & unam feminam tantum, cui potuit utique, si vellet, duas uxores tribuere, sed noluit: scriptum quippe est: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, non dixit uxori-bus. Et iterum: Erunt duo in carne una, masculus scilicet & femina in carne una, & non tres aut plures. Itaque apud quem uno tempore duæ uxores inveniuntur, interim priori retentâ, posteriorem cogatur amittere: insuper & penitentiam, quam loci Sacerdos providerit, compellatur suscipere. Denique hoc tam immane scelus est, ut homicidii quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem suum commisit, septimâ generatione cataclysmo vindicatum fuerit; adulterii autem flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus uxori-bus perpetravit, non nisi sanguine Christi abolitum extiterit, qui septimâ & septuagesimâ generatione secundum Evangelium luxerit in mundum.

Hinc idem Pontifex scribens Lothario Regi, qui duas habebat uxores (& refer-

262.
Hæc veritas
probat ex
testimonio
Innoc. 3.
c. 8. de Div.
vort.

263.
Item Nicol.
1. c. 52. ad
Consulta
Bulg.

264.
Bbb
fet.

Aliud testi-
monium
ejusdem
Pontificis.

fertur 24. q. 3. cap. 19.) An non, inquit, dis-
fricta ultione feriendus es, qui in duabus uxori-
bus adulterium Lamech & flagitium imitatus es-
se dignosceris?

Plura testimonia tam aliorum Pontifi-
cum, quam sanctorum Patrum August. Ambrosii &c. ad idem propositum adduci possent,
sed superfedo; quia satis obvia sunt, & jam
adducta, superabundè probant Conclusionem
nostram, putà, hodie polygamiam esse pro-
hibitam, non tantum Christianis, sed etiam
Ethnicis; utpotè prohibitam, non solum jure
Ecclesiastico, sed etiam jure Divino.

265.
An polyga-
mia sit pro-
hibita jure
naturali.

Nunquid etiam jure naturali? Planè; sed
jure naturali late dicto. Aliquid est de lege
naturæ dupliciter (inquit Scotus 4. dist. 33. q.
1. n. 7.) scilicet primo, quod est verum practi-
cum, simpliciter notum lumine rationis natura-
lis, & ita potissimum gradum tenet principium
practicum notum ex terminis; secundum gradum
tenet conclusio demonstrata ex talibus princi-
piis. Secundario autem est de lege naturæ; quod
regulariter consonum est legi naturæ primo modo
dictæ. Circa primum nulla cadit dispensatio: &
ided ejus oppositum semper videtur esse peccatum.
Circa secundum in casu cadit dispensatio, in quo
communiter oppositum videtur consonum legi
naturæ. Et præcisè isto secundo modo est mono-
gamia de lege naturæ & bigamia contra illam.
Et sic concedo probationes illas Gen. 2. Erunt
duo in carne una, & Gloss. interlinealis Gen. 4.
de Lamech: Accepit uxores duas &c. Ubi ha-
betur, quod iste primus induxit bigamiam,
quæ est contra legem naturæ.

Duplex est
jus natura
ex Scoto.

266.
Monogamia
quomodo de
jure natura.
& quomodo
polygamia
contra illud.

Nec sequitur tamen (prosequitur Doctor) ex
hoc, quod in casu, oppositum non possit esse licitum,
immo in casu est necessarium; præcipue conside-
rando justitiam ex parte commutationis, & com-
mutantium; quando propter necessitatem recta
ratio dicitur, illo modo debere commutationem fie-
ri, & quando præceptum divinum adest.

Verum tamen de Lamech absolute credi po-
test, quod peccavit mortaliter; quia contra le-
gem naturæ, licet secundo modo, & non in ca-
su, in quo recta ratio dicitur illam legem revo-
candam: nec Superior dispensavit, immò fuit
oppositum utriusque. Hucusque Scotus.

Pro clariori autem intelligentia, subdo,
quæ ibidem Doctor subtiliter dis-
putavit & annotavit de hac controversia. Hic
primò (inquit n. 2.) videndum est, quid requi-
riur ad strictam justitiam commutativam in
contractu matrimoniali, & hoc ex parte contra-
hentium: & quid ultra hoc additur ad comple-
tam justitiam in tali contractu, & hoc ex parte
Superioris. Secundo, quid in casu sufficit ad justitiam,
quantum ad ipsam materiam, de qua
queritur, & qualiter istud sufficiens, fiat com-
pletè justum.

267.

De primo dico, quod in omni commutatione,
quantum est ex parte commutantium, & com-

mutatorum, stricta justitia requirit equalita-
tem commutatorum, quantum possibile est, &
hoc ad illum finem, propter quem commutatur.
Ista autem commutatio in contractu matrimoniali
fit propter duas causas: una, scilicet propter
procreationem prolis: alia in remedium vitan-
dæ fornicationis. Quantum ad primum, corpus
viri est majoris valoris, quam corpus mulieris,
quia pro eodem tempore idem vir potest plures
fecundare, quam eadem mulier possit a viris
concipere.

Quantum ergo ad istum finem de stricta ju-
stitia, videtur bigamia licita, ut vir cum utro
corporibus mulierum corpus suum commutat,
quod potest fecundare, eo modo quo est ei possi-
bile fecundari. Nec tamen in statu innocencie,
quando Matrimonium fuit præcisè in officio,
fuisse bigamia, quia non fuisse tunc necessitas,
quod vir commutaret corpus suum cum pluribus,
ad plures proles procreandas: quia per simplicem
commutationem unius cum una, fuisse sufficiens
procreatio, & nec vir, nec mulier fuisse un-
sterilis. Atque hæc de primo fine.

Quantum ad secundum finem (prosequitur
num. 3.) qui tantum est pro statu naturæ lapsæ,
scilicet pro fornicatione vitanda, equalitas va-
loris sunt corpus viri & mulieris, id de stricta
justitia pro statu naturæ lapsæ, consideranda
contractum istum, ut est ad utrumque finem, re-
quiritur commutatio unius corporis pro unico.
Adde, quod completio justitiæ in ista commu-
tatione, non est nisi ex auctoritate Superioris
tuentis, vel approbantis talem commutationem,
quia est res aliquæ sunt inferiorum dominorum,
tamen commutatio earum licita & justa, ratio
vel talis, determinatur à Legislatore: & mul-
tò magis in proposito, & de corporibus in com-
paratione ad Deum. Ipse autem instituit, & pro
statu innocencie, & pro statu naturæ lapsæ
regulariter istam commutationem debere fieri
nisi cum uno. In hoc ergo est completa justitia.

Ergo, secundum Scotum, commutatio
aliter facta, est contra justitiam commuta-
tivam, adeoque contra jus naturæ; quantum
præsupponatur aliquod jus divinum politi-
vum, scilicet institutio prima Matrimonii,
nam si Deus voluisset, potuisset sic institui
istam commutationem, ut vir, si vellet, com-
mutaret corpus suum pro pluribus corpori-
bus mulierum; & tunc procul dubio talis
commutatio non fuisset contra justitiam
commutativam, adeoque nec contra jus na-
turæ; non tantum strictè dictum, sed etiam
latius sumptum, ut patet ex dictis; nam jus
naturæ latius sumptum non obligat, nisi ex
voluntate divina obligante, quæ tunc non
esset.

Quamvis ergo tali casu, adhuc consonum
esset naturis rerum, unicum corpus viri com-
mutare pro uno corpore mulieris; equidem
non obligatorium, defectu voluntatis divi-

B
Sac

næ obligantis, id est, foret de jure naturæ inchoativè tantum & fundamentaliter, non autem completivè & formaliter; quia hæc formalitas, & hoc complementum habetur à voluntate divina superaddita; usque ad eò, ut licet mulier vellet cedere jure suo, & libenter admittere aliam mulierem in consortem thori, & curæ domesticæ, validè id nequeat facere, obfistente sibi divinâ voluntate.

Itaque Scotus hic, per complementum justitiæ, intelligit firmitatem & stabilitatem contractûs, ita (inquit Hiquæus in suo Comment. ad illum locum n. 5.) ut neque aliter teneret, aut servaretur medium; quia sicut est institutus à Deo ipse contractus, ita etiam & perpetuitas ejus, & medium statutum, ut duo tantum se invicem permutarent; quia alioquin scienti & volenti non fit injuria: idèd sicut quis posset permutare aliquid, non servatâ aut expectatâ æqualitate rigorosâ, quin per alia media compensari posset; sic etiam v. g. si plebeia Principi nuberet, consentiendo, ut aliam etiam duceret, posset non solum secundum leges generales justitiæ cedere juri suo; sed etiam nuptiæ Principis essent sufficiens recompensatio inæqualitatis, quam aliâ pateretur.

Quod ergo unius cum una, quoad finem secundarium, permutatio habeat, non solum firmitatem à Dei ordinatione statuentem; sed etiam, ut medium contractus sic servetur, provenit ab eadem; ita, ut neque juri suo altera pars validè cedat, neque defectus æqualitatis in permutatis, per aliud æquivalens compensari possit; & hoc est quod vocat Doctor complementum justitiæ generalis, quod nempe per regulas generales commutativæ non habeatur, quin ex consensu partium, & aliis viis, sine offensione illarum, possit justitiâ commutativa in hoc contractu servari. Hæc ille.

Porrò ratio hujusmodi ordinationis divinæ est; quia in primis pluralitas virorum repugnat tum fini primario, qui est procreatio prolium; experientia enim testatur, meretrices insecundas esse, & cum una mulier non nisi semel in anno parere possit, ab uno viro sufficienter fecundari poterit. Tum etiam fini secundario, qui est remedium concupiscentiæ, & vita socialis; quia non nisi uni simul potest reddere debitum, & moraliter impossibile est, ut inter plures viros, qui omnes volunt esse & sunt capita familiæ, non excitentur iræ, rixæ & discordiæ implacabiles, quas non posset uxor ullâ ratione compefcere, cum ei conveniat subijci & obedire, non præesse & dominari.

Repugnat etiam hæc pluralitas alteri fini, qui est, ut Matrimonium sit Sacramentum Christi & Ecclesiæ; quippe unus est Christus seu Deus, cui Ecclesia conjugitur, non mul-

ti: nec potest Ecclesia, sive anima quævis, multis Diis conjugi, nisi fornicando.

Audite D. Augustinum lib. de Bono conjug. c. 17. Nunc, inquit, nullus pietate perfectus, filios habere, nisi spiritaliter, querit; tunc verò ipsius pietatis erat operatio, etiam carnaliter filios propagare: quia illius populi generatio, nuncia futurorum erat, & ad dispensationem propheticam pertinebat. Ideoque non sicut uni viro etiam plures habere licebat uxores, ita uni feminæ plures viros, nec prolis ipsius causa, si fortè illa parere posset, ille generare non posset. Occulti à enim lege naturæ amant singularitatem, quæ principantur. Subjecta verò non solum singula singulis, sed si ratio naturalis vel socialis admittit, etiam pluralitas plura uni non sine decore subduntur. Neque enim sic habet unus servus plures dominos, quo modo plures servi unum dominum. Ita duobus seu pluribus maritis vivis, nullam legimus servisse Sacerdotum, plures autem feminas uni viro legimus conjunctas, cum gentis illius societas sinebat, & temporis ratio suadebat. Neque enim contra naturam nuptiarum est. Plures enim feminæ ab uno viro fecundari possunt, una verò à pluribus non potest. Hæc enim principiorum vis, ut plures feminæ uni viro sint, sicut multi animæ uni Deo rectè subduntur. Ideoque non est verus Deus animarum nisi unus; una verò anima post multos falsos Deos fornicari potest, non fecundari.

Itaque secundum D. Augustinum biviria sive polygamia, quâ una mulier simul multis viris nuberet, est contra naturam nuptiarum. Quod verò ad polygamiam illam attinet, quâ unus vir multas uxores habet, videtur Augustini ibi dicere, eam non esse contra naturam nuptiarum; undè & Aliqui docent, talem polygamiam non repugnare juri naturæ. Ita Durandus in 4. dist. 33. q. 1. & Alphonsus Episcopus Abulensis in cap. 19. Mat. q. 30.

Sed videtur esse quæstio de nomine, quam Scotus supra optimè declaravit, distinguendo jus naturæ in principium practicum, notum ex terminis, & conclusionem, ex talibus principiis demonstratam ex una parte, & ex altera parte in illud, quod est consonum regulariter tali principio, aut conclusioni. Quamvis ergo talis polygamia, non sit contra principium practicum, notum ex terminis, aut conclusionem ex talibus principiis demonstratam; equidem monogamia ei opposita, regulariter est consona tali principio aut conclusioni. Licet siquidem talis polygamia non sit contra finem primarium nuptiarum, qui est procreatio proli (quem supra Augustinus vocat naturam nuptiarum) cum facile possit unus vir ex multis feminis liberos procreare, & alere; tamen finibus secundariis repugnat; certum quippe est, non posse unum virum ita reddere debitum pluribus uxoribus, sicut redderet uni.

Et præterea cum vix fieri possit, ut non

272. D. Aug.

An etiam pluralitas mulierum,

273.

Videtur aliquibus quod non,

Durandus,

Non repugnat fini primario, scilicet secundario,

274. ma

270. Quod dicitur completum, ex illi.

271. Videtur aliquibus quod non,

*Uxor non est
subiecta viro
tanquam
famula.*

magis una diligatur, quam altera; hinc rixæ & contentiones inter eas, quæ non parùm impediunt socialem cohabitationem, & domus gubernationem. Neque hæ rixæ, per accidens tantùm sequuntur; sed potius per se, & per accidens est, quod pacificè cohabitent. Enimverò uxor, licet sit subiecta viro, non tamen ut famula, sed ut socia & collateralis; & idè ipsa quoque, in domo principatum alique[m] habet; jam autem omnis principatus, ut supra benè dixit August. suâ naturâ diligit singularitatem.

Hinc etiam non per omnia quadrat simile de pluribus servis, eidem domino servientibus, supra ab Augustino allatum; sed ad hoc tantùm servit, ut ostendatur, minùs esse absurdum, ut unus vir habeat plures uxores, quam ut una mulier plures habeat viros, cum vir sit caput mulieris, non contrâ mulier viri; alioquin magna est differentia inter subjectionem servorum ad dominum, & subjectionem uxoris ad virum. Denique hîc deficit ratio Sacramenti, scilicet representatio conjunctionis unius Christi cum una Ecclesia; quàmvis non ita manifestè, sicut in priori polygamia; quia dici posset, plures uxores representare plures Ecclesias partiales, quæ constituunt unam Ecclesiam generalem seu totalem.

*275.
Deus potest
dispensare in
pluralitate
mulierum
& virorum.*

Hæ ergo sunt rationes, propter quas Deus ab initio instituit monogamiam, & prohibuit, ne vel unus vir plures acciperet uxores, vel una mulier plures maritos; sic tamen, ut reservaverit sibi potestatem dispensandi, maximè in pluralitate uxorum, quâ etiam aliquando ulus fuit, ut patet in Abrahamo, Jacobo, & aliis viris sanctis, qui plures duxerunt uxores; neque propterea unquam in Scriptura reprehenduntur, quod signum est, fecisse absque peccato; ergo ex dispensatione Dei, cum eâ seclusâ necessariò peccassent; nisi velis recurrere ad ignorantiam invincibilem, quæ non est verisimilis in eis fuisse, cum essent homines à Deo illuminati, & singulariter dilecti.

*276.
Discursus
Scoti de hac
dispensatione.*

De hac dispensatione ita discurret Doctor Subtilis supra n. 4. De secundo articulo, dico, quod dispensatio est juris declaratio, vel juris revocatio. Potest ergo Deus suam legem de commutatione ista vel declarare, vel in aliquo casu revocare, & hoc rationabiliter in casu illo, quando majus bonum provenit ex revocatione, quam ex obligatione seu observatione. Tunc autem, quando erat necessitas multiplicandi genus humanum ad cultum divinum, putà, quia pauci erant cultores Dei, necessitas fuit, ut multiplicarentur cultores Dei, quantum possent, quia in sola successione eorum mansit fides, & cultus divinus: ergo pro tunc rationabile fuit dispensare, ut unus commutaret corpus suum pro pluribus corporibus mulierum ad majorem multiplicationem cultorum

*Quare dispensatum
cum Patri-
bus in poly-
gamia.*

Dei, que sine hoc non fieret. Sic autem fuit dispensatum, ut præsumitur de Abraham, & quibusdam aliis Patribus.

Quæris à Scoto, qualiter ibi salvatur justitia, considerando contractum ex parte contrahentium? Respondet n. 5. Quando aliquid ordinatur ad duos fines, principalem scilicet, & minùs principalem, rationale est uti illo, eo modo, quo magis valet ad finem principalem, licet per hoc aliquid detrahatur fini minùs principali. Exemplum, cibis valet ad duo, scilicet ad delectationem, quæ est finis minùs principalis, & ad nutritionem, quæ est finis magis principalis: & conveniens est, ut aliquis utatur cibo eo modo, quo magis expedit nutritioni, licet minus detrahatur delectationi.

Ita contractus iste Matrimonii, & est ad bonum prolis, ut ad finem principalem, & ad vitandam fornicationem, ut ad finem minùs principalem; ergo secundum rectam rationem debent contrahentes sic commutare, ut commutatio plus valeat ad procreationem prolis, licet minùs valeat ad illam redditionem: sed hoc fit in commutatione unius corporis viri pro pluribus corporibus mulierum: & sic hoc absque fornicatione est in casu necessitatis, quia quando est valde necessarius finis principalis, negligenda est finis minùs principalis.

Et ex hoc patet quomodo ex parte partium est justitia: quia secundum rectam rationem, utriusque pars debet velle aliquid de jure suo dimittit in commutando, & recipiendo permutatum in comparatione ad finem minùs principalem: recipiat æquivalens, in comparatione ad finem magis principalem, quem plus debet eligere, ut debeat commutari aliquid de aliquo, quod sibi detrimentum remittere. Et quantum ad remissionem tenetur, & complere licet & debet, quando à Superiori est hoc ordinatum. Hic patet Gen. 16 quia coegit Sara Abraham, ut intraret ad Agar ancillam suam, ut vel sic haberet filium de ancilla, quem de ipsa habere non poterat.

Si objicitur, quòd pro tempore moderno polygamia illicita. Respondeo, etsi illicita sit, quòd pro nunc non est à Legislatore dispensatum, immò reductum est ad illud legis naturæ. Et ratio duo in carne una, per Christum Matth. exponitur, loquendo de justitia ex parte contrahentium, & contractus, etiam modo non est illicitus, sed pro tanto est illicita, quia nunc non est necessarius ille finis principalis, eo quòd multi sunt generationis fidelium, quia fides multiplicata cessante igitur necessitate, detrahendi aliquid secundo fini, propter necessitatem primi finis, servandus est contractus, ita ut servetur ibi justitia respectu utriusque finis, scilicet quòd unus tantum habeat unam, & è converso.

Si tamen contingeret casus per bellum, vel cladem, vel pestem, quòd multitudo virorum

caederet, & mulierum mulierum remaneret, post se tunc bigamia esse licita, considerando præcise iustitiam ex parte commutantium, & deberent ex parte sua velle sic commutare mulieres cum viris, plus pro minori, quantum ad secundum finem, licet pro æquali quantum ad primum finem. Nec deficeret ibi, nisi completio iustitiæ, quæ est ex approbatione Divina; quæ fortè tunc fieret, & Ecclesiæ specialiter revelaretur. Usquead huc Scotus. Benè & subtiliter explicans rationabilitatem dispensationis, olim concessæ viris, contrahendi cum pluribus uxoris, sine qua, ut supra vidimus ex Innocentio III. cap. Gaudemus, nunquam id licuit.

Quod etiam satis indicat Scotus supra n. 8. ibi: Ad argumentum in oppositum licet de aliquibus sanctis Patribus presumatur, quod in contrahendo bigamiam non peccaverint, quia utraque ratio contrahendi ibi concurrat; scilicet necessitas, propter quam iustè erat sic contrahendum, & auctoritas divina approbans & præcipiens: tamen si aliqui sine istis causis vel altera earum (scilicet auctoritate seu revelatione divina) contraxerint, non est mihi inconveniens, quod mortaliter peccaverint: quia non reputo eas fuisse tunc confirmatos.

His non obstantibus, objicitur contra primam partem Conclusionis cap. Perlatum, 18. Qui filii sint legitimi, sequentis tenoris: Perlatum est ad audientiam nostram, quod cum H. ad partes Constantinopolitanas transisset & ibi moram per decennium & amplius faciens, ad primam uxorem suam non rediens, ipsa apud bonæ memoriæ Vincentium Episcopum, adversus eum querelam deposuit: & quod eum non posset diutius expectare, nihilominus allegavit. Episcopus verò, sicut vir providus & discretus, parentibus viri mandavit, ut pro eo mitterent, & ipsum ad propria revocarent: cumque elapso longi temporis spatio, vir non remearet ad propria, Episcopus in conspectu Ecclesiæ, auditis rationibus mulieris, inter eos sententiam divortii promulgavit, & mulieri, ut alium duceret, facultatem indulisit. Ideoque mandamus, quatenus si consiterit, quod Episcopus inter eos sententiam divortii iulerit, filios, quos sustulit de alio, ad cuius copulâ auctoritate prædicti Episcopi migravit, legitimos iudicetis, eos hac occasione ab hereditate non patientes excludi. Ergo licet uni mulieri habere plures viros absque dispensatione divinâ; nam Alex. 3. laudat factum istud, ut proveniens ab Episcopo provido & discreto.

Respondet; Episcopum illum fuisse providum & discretum in eo, quod mandaverit parentibus viri, ut ipsum ad propria revocarent; non autem quod divortium promulgaverit; & mulieri indulserit facultatem, alium virum ducendi; nisi fortè mulier, allegatis rationibus, probaverit perpetuam prioris impotentiam, ut videtur insinuare Gloss. verb.

Promulgavit, dicens: Probato impedimento perpetuo: Quàm vis & eadem Glossa in propositione casus, satis clarè dicat: secundum Matrimonium non fuisse legitimum, ibi: Nota, quod filii nati de Matrimonio, auctoritate Ecclesiæ contracto, legitimi sunt habendi, licet Matrimonium non fuerit legitimum.

Nota etiam, quod Pontifex interrogatus non fuerit, an ille Episcopus malè vel bene fecisset; sed tantum, an filii ex secundo illo Matrimonio, celebrato auctoritate Episcopi, forent pro legitimis habendi. Ita Gloss. ibi verbo: Promulgavit, inquit: Sed virum Episcopus benè, vel malè processerit, non querebatur; sed tantum, utrum filii nati de alio viro, cum quo auctoritate Episcopi contraxit, legitimi essent, & responderetur, quod sic, & non aliud. Itaque ex illo responso Pontificis nullatenus probatur, polygamiam esse licitam; non tantum unius mulieris cum pluribus viris, de qua ibi erat sermo; sed etiam unius viri cum pluribus mulieribus, de qua ibi non querebatur.

Objicitur etiã ex Epist. Decretali Deus dedit Pontificis recenter excusa inter alias, quæ prodierunt ex Bibliotheca vaticana: Mulieres, inquit, cum separatæ fuerint pro hac illicita re (scilicet, quia proprios infantes susceperant de Baptismo, ut habetur cap. Pervenit, 1. 30. q. 1. quod est pars illius Epist.) à viris suis propriis, totam præcipimus recipere dotem, quam in die nuptial: receperunt, & post expletum annum recipiant alium virum, similiter & vir uxorem.

Respondet; legendum esse: Illum virum, non, Alium virum Colligitur: quia subditur: Et vir uxore: non dicit, Aliam uxorem; sed simpliciter, Uxorem, scilicet illam eandem, à qua per annum, propter illicitam rem fuerat separatus. Præcipit itaque Pontifex, tales conjuges in poenam sui delicti per annum separari; & nihilominus restitui dotem uxori, ne interim defint illi vitæ necessaria. Sanè inauditum est in Ecclesiâ Christi, quod stante Matrimonio consummato, Pontifex det licentiam contrahendi secundum Matrimonium; immo perpetua praxis Ecclesiæ docet, si quis bonâ fide, putans priorem conjugem mortuum cum alio contraxerit, priori postea comparante, debere secundum deserere. Ergo non est verisimile vel illum, vel alios Pontifices, de quibus alibi redibit eadem quæstio, talem potestatem concessisse.

Contra secundam partem conclus. objicitur auctoritas S. Ambrosii lib. 1. de Abraham cap. 4. ubi tractat de defensione immunitatis Abraham, qui ex ancilla filium suscepit, & admittit ingressum Abraham ad ancillam fuisse adulterium: excusans eum à peccato; Quia, inquit, Abraham ante legem Moysi, & ante Evangelium fuit: nondum interdictum adulterium

283.
Alia objectio
ex quadam
Epist. Deus
dedit Pontif.

284.
solviunt;

285.
Objicitur
contra 2.
part. Concl.
aucto-
ritas qua-
dam S. Am-
br.

rium videbatur. Pena criminis ex tempore legis est, quæ crimen inhibuit: nec ante legem ulla rei damnatio est, sed ex lege. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem prevenit. Deus in paradiso, licet conjugium laudaverit, non adulterium damnaverat. Non vult enim mortem peccatoris: & ideo, quod præmiū est, pollicetur: quod penæ, non exigit. Advult enim mitibus provocare, quam severioribus terrere. Hæc ille.

286.

Qualiter hic Doct. excuset Abraham à peccato adulterii.

287.

Alia excusatio, ex eod.

Ubi videtur ipsum excusare à peccato; quia invincibiliter ignoraverit, adulterium esse peccatum; eò quod lex naturæ obnubilata erat, & ferè deleta ex cordibus hominum, quibus Deus ab initio eam inscriplerat; & ideo per legem scriptam voluit Deus eam renovare, & istam ignorantiam penitus auferre.

Deinde, aliam excusationem affert Ambrosius ibidem, dicens: Quod non ardore aliquo varæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio conjugalem posthabuit torum; sed studio querendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post diluvium raritas erat generis humani: erat etiam religio, ne quis non reddidisset debitum videretur naturæ. Denique, & Lot Sancti filie hanc causam querendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum, & ideo publici muneris gratiâ privatam culpam prætexuit. Quis autem dubitet, filias Lot graviter peccasse, & verè fuisse incestuosas, saltem materialiter? Ergo & hæc defensio Abraham videtur supponere materiale adulterium.

288.

Vera defensio, ex eod.

Prorsus videtur supponere. Sed nunquid hic finis? Minimè, sed ultimo loco veram ponit defensionem his verbis: Tertia quodque est, quam nobis Apostoli Pauli tribuit auctoritas, qui ait: Illa, quæ gessit Abraham, ut de ancilla susciperet sobolem, in figura facta sunt, & secundum allegoriam dicta. Allegoria est, cum aliud geritur, & aliud figuratur; sicut etiam ipse Apostolus docet, dicens: Sub lege volentes esse, legem non legistis? Scriptum est enim, quoniam Abraham duos filios habuerit, unum de ancilla, & unum de libera: sed is quidem, qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per remissionem, quæ sunt per allegoriam dicta. Nam hæc sunt duo testamenta: unum quidem à monte Sina in servitutem generans, quæ est Agar. Duos populos ostendens de Abraham generatione manare, unum Judæorum, qui legis sylvabilis serviat, eò quod de ancilla in servitutem videatur esse generatus: alterum Christianum, qui ad remissionem peccatorum celestis gratiæ libertatem acceperit. Quod ergo putas peccatum, advertis esse mysterium, quo ea, quæ posterioribus erant futura temporibus, revelabantur. Hucusque Ambrosius.

Qui, ut vides, apertè testatur, conjugium Abraham cum Agar, non fuisse peccatum, sed mysterium; eò quod Deus id fieri voluerit ad significandum aliquid futurum, auctore

Apostolo Galat. 4. Agnoscit ergo Ambrosius divinam dispensationem, simulque ejus causam ascribit, futurorum significationem.

Objicitur 2. D. Augustinus, qui variis locis, crimen adulterii, Abraham à Manichæis objectum, excusat; quòd non impetu libidinis, sed gratiâ prolis, idque cogente uxore fecerit: lib. 16. de Civit. Dei. cap. 25. ibi. Quod autem aninet ad rem gestam, nullo modo est invidendum de hac concubina (Agar) crimen Abraham. Usus est eâ quippe ad generandam prolem, non ad explendam libidinem; nec insulsum, sed potius obediens conjugii &c.

Similiter loquitur lib. 2. contra Adversarium Legis, & Prophet. c. 9. ibi: Non minus reperitur Abraham aliquo se contaminasse peccato, quoniam non lubrico libidinis amantissimam, sed ab uxore accepit: quando uxore fecit de jure suo, quod voluit, volens habere filium de marito suo, quamvis ex utero alieno. Unumquodque omnino laservienti, sed sola cogitata est generandi.

Respondetur: nusquam Augustinum dicere, quod concubitus Abraham cum Agar adulterium fuerit, aut quod Agar non fuerit, uxor Abraham: immo non fuisse adulterium, claris verbis significat loco ultimo iam citato. Interim nullam in illis locis facit mentionem veri conjugii; quia Manichæi, nuptias denegantes, præcipue objiciebant Patriarchis libidinem; & proinde ratione illa, de veritate conjugii cum pluribus feminis, hæud fuit contenti. Hinc satis fuit Augustino respondere pro Patriarchis, quòd non impetore libidinis, sed solum amore posteritatis, & consensu uxoris aliam vel alias mulieribus copulavissent.

Certè Abrahamum non fuisse adulterum docet idem S. Doctor lib. 22. contra Julianum, cap. 37. ibi. Sicut ille (Abraham) adulter non fuit, quando uxoris obtemperans potestati, de ancilla prolem generare consensit.

Et quare putas, Abraham obtemperasse potestati uxoris? Audi D. Augustinum eodem lib. cap. 32. circa finem: Quid ergo mirum, si videns Abraham sterilem uxorem, sapientem sibi prolem, quam parere ipsa non poterat, ex famula sua, & ex marito provenire, non carnali cupiditati cessit, sed conjugiali potestati obtemperavit: credens hoc Saram ex Domino voluisse, qui jam ex seipso illi heredem promiserat, sed ex qua femina non prædicaverat? Ubi per nutum Dei, intellige divinam dispensationem, Saræ manifestatam, quæ poterat edere licitum illum concubium, ut patet ex antedictis. Ergo agnoscit hic Augustinus verum conjugium inter Abrahamum & Agar, scilicet ex dispensatione Dei, sibi per uxorem manifestatam.

Et eodem lib. cap. 47. admittit, Jacobum Patriarcham habuisse quatuor uxores, &c.

scribens: Jam verò filio ejus Jacob, quod pro ingenti crimine quatuor obijciuntur uxores, generali preelocatione purgatur. Quando enim mos erat, crimen non erat: & nunc propterea crimen est, quia mos non est. Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Quæ cum ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis uxoribus obijciuntur sancto viro Jacob? Si naturam consulas, non lascivientiam, sed gignendi causâ illis mulieribus utebatur. Si morem, illo tempore, atque in illis terris, hoc factitabatur. Si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc vero cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia & moribus & legibus non licet?

Idem dicit lib. de Bono conjugali cap. 25. quod sic incipit: Quæ cum ita sint, Hereticis quidem, sive Manichæis, sive quicumque alii Patribus veteris testamenti de pluribus calumniantur uxoribus, hoc esse argumentum deputantes, quo eorum convincant incontinentiam; satis superque responsum est: si tamen capiunt, non esse peccatum, quod neque contra naturam committitur; quia non lascivienti sed gignendi causâ illis feminis utebantur: neque contra morem, quia illis temporibus ea factitabantur: neque contra præceptum, quia nulla lege prohibebantur.

Nulla, inquam, lege prohibebantur, quia Deus pro illo tempore in sua lege dispensaverat, ex qua dispensatione mos ille inoleverat, ita, ut mos non fuerit propriè dicta causa, quare id licitum fuerit: nam contra legem naturalem & divinam nulla consuetudo potest præscribere; ut de lege naturali exprimitur cap. ult. de Consuetudine, ibi: Nemo sane mentis intelligit, naturali juri (cujus transgressio periculum salutis inducit) quâcumque consuetudine (quæ dicenda est veris in hac parte corruptela) posse aliquatenus derogari. Et eadem est ratio de lege divina positiva; quia nimirum consuetudo habet vim derogandi legi ex voluntate humana, quæ, ut constat, non potest præjudicare voluntati divinæ. Vera itaque & propriè dicta causa, quare polygamia viri cum pluribus fœminis, tunc fuerit licita, erat dispensatio seu voluntas divina. Undè non dicit D. August. Quia mos erat, crimen non erat; sed: Quando mos erat, crimen non erat, quasi mos non sit causa, sed divina dispensatio, morem excusans. Et quàm vis mox subdat: Nunc propterea crimen est, quia mos non est; hoc tamen intelligendum est juxta præmissa, scilicet; quia non est mos, divina dispensatione approbatus.

Obijciuntur tertiò auctoritas Leonis I. Epist. 92. ad Rusticum Narbonensem, cap. 4. Non omnis mulier juncta viro, uxor est viri: quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales, multò prius hoc ipsum Domino consentiente, quam initium Romani juris existeret.

Itaque aliud est uxor, aliud concubina; sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus, ad manifestandam hæc unam personarum distinctionem, testimonium ponit ex Genesi, ubi dicitur Abraham: Ejice ancillam, & filium ejus. Non enim hæres erit filius ancillæ, cum filio meo Isaac. Igitur cujuslibet loci Clericus, si filiam viro habenti concubinam in Matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi conjugato eam dederit, nisi forte illa mulier & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honestata videatur. Sensit ergo hic Pontifex, Agar non fuisse veram uxorem Abraham. Unde etiam in scriptura Agar vocatur concubina, Gen. 25. Deditque Abraham cuncta, quæ possederat, Isaac: filiis autem concubinarum (Agar & Cetura) largitus est munera, v. 5. & 6.

Respondeo; saltem ex hoc loco satis apparet; veram uxorem aliquando in scriptura vocari concubinam. Nam certum est Ceturam fuisse veram uxorem Abraham; quippe eam duxerat post mortem Saræ; unde etiam apertè hoc nomine insignitur ibidem v. 1. Abraham verò aliam duxit uxorem, nomine, Ceturam. Ergo ex eo, quòd Agar uno loco Scripturæ vocetur concubina, non rectè inferitur: ergo non fuit vera uxor: nam & ipsa in alio loco appellatur uxor, scilicet Gen. 16. vers. 3. Tulit (Sarai) Agar Ægyptiam ancillam suam, post annos decem, quam habitare ceperant in terra Chanaan, & dedit eam viro suo uxorem.

Sic etiam Bala & Zelpha; ancillæ Liæ & Rachelis, modo appellantur uxores Jacob, Gen. 30. vers. 26. Da mihi uxores, & liberos meos &c. modò autem concubinæ, Gen. 35. vers. 22. Cumque habitaret in illa regione, abiit Ruben, & dormivit cum Bala, concubina patris sui.

Idemque de concubinis Davidis sentiendum est; nam & ipsæ appellantur uxores 2. Reg. 12. vers. 11. Et tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis hujus. Et fuisse veras uxores, colligit Lyranus nosster ex cap. 20. vers. 3. Cumque venisset Rex in Domum suam in Jerusalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum, & tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbens, & non est ingressus ad eas; sed erant clausæ usque in diem mortis sue, in viduitate viventes. Jam autem viduitas non habet locum nisi in veris uxoribus.

Denique Judicum 19. unica conjux Levitæ, nunc uxor, v. 1. Qui accepit uxorem de Berthelem Juda; nunc concubina vocatur, v. 10. Ducens secum duos asinos onustos, & concubinam.

Audiamus D. August. 99. super Gen. lib. 8. Aug. 1. q. 90. Non facile, inquit, dignoscitur, quas concubinas appellet Scriptura, quas uxores, quan-

Gen. 25.

295.

Vera uxor in script. aliquando vocatur concubina.

Gen. 16.

Bala & Zelpha ali. quando vocantur uxores, aliquando concubinae.

Gen. 30. & 35.

296.

Vir etiam concubine David. 2. Reg. 12, Lyranus. 2. Reg. 20, Jud. 19.

doquidem & Agar dicta est uxor, quæ postea dicitur concubina, & Cetura, & ancillæ, quas dederunt Rachel & Lia viro suo. Nisi forte omnis concubina uxor, non autem omnis uxor concubina, more loquendi Scripturarum appelletur, id est, ut Sara & Rebecca, & Lia & Rachel concubina dici non possint; Agar verò, & Cetura, & Bala & Zelpha, & uxores & concubinae.

297.
Variis modis
distinguitur
concubina
ab uxore.
Primus mo-
dus.

Hinc variis modis distinguitur ab Auctoribus concubina ab uxore. Aliqui dicunt, in Scripturis concubinam vocari, quæ non omnino ac planè participat jus uxorium; sed ab uxoris dignitate & conditione non nihil deficit; quales sunt, quæ servæ five ancillæ remanent, etiam in torum conjugalem receptæ, vel quarum filii ad hæreditatem non admittuntur, cuiusmodi fuerunt Agar & Cetura, item Bala & Zelpha, quas non constat fuisse liberatas à servili conditione, tamen filii earum (causa certi mysterii secundum August.) non fuerint exclusi ab hæreditate. Tales etiam fuerunt uxores Davidis & Salomonis, quæ in Scriptura vocantur concubinae; quia non fuerunt participes maiestatis regiae, idèque nec Reginae vocantur; sed neque earum filii, pari loco cum aliarum filiis habebantur.

298.
Eo utitur
Concil. To-
let. I.
Eltius.

Hæc porrò concubinae acceptio (ut bene notat Eltius 4. dist. 33. §. 3.) non est prorsus ab Ecclesiastica loquendi consuetudine aliena: sic enim accipitur illud nomen in Concilio Toletano 1. can. 17. (& refertur 34. dist. c. 4.) sequentis tenoris: *Si quis habens uxorem fidelis, si concubinam habeat, non communicet. Ceterum is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur, tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinae (ut ei placuerit) sit conjunctione contentus. Alias verò virum abjiciatur, donec desinat, & ad penitentiam revertatur.* Neque enim (inquit Eltius) hominem in statu fornicationis permanentem, ad communionem admittit ea Synodus; sed more Scripturæ de uxore & concubina loquitur.

299.
Item Isido-
rus.

Quomodo etiam loquitur Isidorus lib. de Distantia novi & veteris Testamenti, dicens, (ut refertur eadem dist. c. 5.) *Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unam tantum aut uxorem, aut certè loco uxoris (si conjux deest) concubinam.*

Ubi Gloss. verb. *Concubinam: Id est, mulierem non solemniter ductam, si tamen mutui consensus intervenit: alias concubinam non licet habere, ut 32. q. 4. Nemo.* Et Gratianus ead. dist. sic ait: *Concubina autem hic ea intelligitur, quæ cessantibus legalibus instrumentis unita est, & conjugali affectu associatur, hanc conjugem facit affectus, concubinam verò lex nominat.*

Eltius.

Quæ distinctio eodem recidit, ut notat Eltius supra. Quæ enim hoc pacto ducebantur, quòd vel servæ, vel alioquin abjectio-

ris essent conditionis, vix censentur uniorum nomine, nec matresfamilias vocabantur, quia non eis committebatur socialis illa familiaris gubernatio. Sic interdu Romanæ leges de concubina loquuntur. Sic Aulus Gellius lib. 4. Noct. Att. cap. 3. & lib. 18. cap. 6. Hæc ille.

At Ferdinandus de Mendoza (inquit Pontius lib. 7. cap. 54. num. 14.) qui Causam istum Concilii Tolet. de vago concubitu contra communem DD. omnium sensum interpretatur, inquit, eo permitti, ut concubiniarius à communione sacri corporis non repellatur, etiam si communicare audeat: id quod permittitur ob temporum iniquitatem, & peccantium multitudinem. Peccantium etenim multitudo iusta causa est, ut poena peccati vel minuatur, vel remittatur. Quæ ratio Alex. 3. in Appendice part. 50. c. 51. Clericis concubinariis depositionis poenam mitigavit, & quod magis ad rem, Aug. Ser. 2. Domin. 22. post. Pentecosten, qui est de castitate conjugali, idem Afros Episcopos permittisse, & ob eandem causam, disertissime docet. Inquit enim: *Sed forte illi, qui sic peccant (publici concubinatus) non sunt masculi, dicunt, quare qui hoc agunt, à communione non suspenduntur? Ideo enim tantum scelus à Sacerdotibus minime vindicatur, quia à multis committitur. Si enim unus aut duo, aut quatuor vel quinque, mala ista facere præsumerent, poterant, & debebant, non solum à communione suspendi, sed etiam à colloquio & conversatione Christiani populi separari, secundum illud apostoli: Cum huiusmodi nec cibum quidem mere: multitudo tamen peccantium, non propter dictum est, prohibet Sacerdotes Domini à illis distinguere.*

Sed quàmvis (inquit Pontius supra n. 14) hæc interpretatio ad istum Canonem non tenet, & eruditè excogitata videatur, non tamen solida est. Et in primis eà ratione refellitur quia quàmvis, ut Aug. inquit, peccantium multitudo cogeret, ut in sacra disciplina communione, Episcopi tolerarent etiam concubinarios, ad illam accedentes: attamen non verfalli & publicè lege ab Hispanis Patriarcha statutum, ne à Christi corpore percipere repellentur, etiam publici & noti populi concubinarij, indignum est tantorum Patrum egregià sanctitate. Hæc ille.

Qui ibidem multis alijs argumentis refellit illam interpretationem; tantum enim verbo ultimum, desumptum ex ipsis verbis Canonis. Nam, inquit, cum eum, qui concubinam habuerit, simul cum uxore, à communionem repellat; quo pacto publicum concubinarium, licet solutus ille lege sit, ad communionem admittit? Adde, eandem iudicari esse rationem, & æque ad communionem admittendum, uxorum, & qui concubinam habet.

habuerit, tantum ut unius mulieris, five uxoris, five concubinae sit conjunctione contentus, ut ei placuerit. At si eadem ratio est, aut uxorem, aut concubinam habentis, conjunctio cum concubina matrimonialis erat.

Expendo etiam verbum illud: *Ut ei placuerit*. Si enim concubina tantum permitteretur in eo Canone, ut minus malum, & non approbaretur, aliquod sane verbum esset quod illud, ut minus malum indicaret permitti tantum. At verbo illo: *Ut ei placuerit*, optio datur eligendi: vel uxorem, vel concubinam; ergo licita conjunctio utraque erat, alias quo pacto inter licitam, & illicitam copulam, illi optio daretur eligendi, nullo interim verbo addito, quo turpis ea conjunctio cum concubina declararetur; sicut eo loco, quem ex August. citat Ferdinandus de Mendoza, sunt quam plurima? Haecenus Pontius.

Hanc igitur interpretationem rejecta; quia minus digna Patribus istius Concilii (laxarentur enim ea lege habent lasciviae, & quod publicae lege non solum tolerari, sed etiam præcipi viderent, vires libido fumeret, adeoque non minueretur peccatum, sed augetur) subscribo interpretationem Ivoonis parte 8. sui Decreti cap. 61. ubi per concubinam in Canone illo Toletano, intelligit eam mulierem, quæ verè ducitur in conjugem, sed tantum gratia concubitûs, & non posteritatis; quod licet secundum D. August. peccatum sit, quia deficit finis primarius, scilicet procreatio prolis, equidem non mortale; & idè admitti possunt & debent ad Communionem. Verum hoc modo non potest accipi nomen illud, dum sanctis Patriarchis ac Regibus in Scriptura concubinæ tribuuntur, quod certum sit, ex iis filios quæsiuisse.

Cæterum jam dictis obstare videtur auctoritas Leonis supra allegata. Resp. Bellar. lib. 1. de Matrim. cap. 11. Quod ad sanctum Leonem pertinet, distinguit ille uxorem à concubina, & liberam ab ancilla, & concubinam ita accipit, ut ea non vera uxor intelligatur; sed cum exemplum adfert Saræ & Agar, de libera & ancilla loquitur. Neque necessariò sequitur, ut velit esse omninò eandem, ancillam & concubinam, liberam & uxorem; nam & multæ sunt concubinæ, quæ tamen sunt liberæ, & multæ sunt ancillæ, & tamen uxores. Quare ad exempli, à S. Leone allati, veritatem, satis est, si Agar ancilla fuerit Abrahamæ, quod est verissimum: non autem necesse est, ut eadem uxor non fuerit. Fateor tamen Leonem obscurius & duriusculè loqui. Undè lib. 2. de Concil. cap. 8. cum explicarem Can. 17. Concil. Tolet. 1. dixi, Agar ex sententia S. Leonis non fuisse veram Abra-

hæ uxorem, sed concubinam tantum, secutus nimirum Gloss. in Can. *Non omnis*, 32. q. 2. sed in re dubia pium existimo, Leonem exponere, ut jam feci. Hæc ille.

Urut sit de Sara & Agar, certè Lia & Rachel, duæ veræ conjuges erant Patriarchæ Jacob; utraque enim libera erat, & utraque uxor perpetuò nominatur. Et idem dici potest de Anna & Phenenna, uxoribus Helcanæ, & aliis permultis. Non est autem credibile, virum sanctissimum Jacobum Patriarcham in continuo vixisse adulterio.

Et idem dici potest de Davide, de quo scriptum est 2. Reg. 12. *Hæc dicit Dominus Deus Israël... dedi tibi domum Domini tui, & uxores domini tui in sinu tuo*. At quomodo, quæso, Deus adulterii auctor esse potest? Et qui tam graviter punivit adulterium Davidis cum Bethsabee? censetur impunita reliquisset infinita quasi adulteria cum pluribus uxoribus & concubinibus tum Davidis, tum Salomonis, & aliorum? Non est credibile. Igitur adulteria non fuerunt, sed legitimæ copulationes pro illo tempore, quo Deus in lege sua dispensaverat, dans potestatem uni viro accipiendi plures uxores.

Eaque dispensatio non solis Hebræis concessa fuit; sed etiam, ut aliqui probabiliter docent, aliis omnibus Gentibus, quæ passim exemplo Hebræorum plures uxores ducebant, nec propterea à Scriptura ullibi reprehenduntur.

Probat autem Bellar. sup. istam sententiam, Primò, ex August. qui lib. 16. de Civitate, c. 38. & lib. 22. contra Faustum, cap. 47. scribit, in terris, ubi Jacob uxores quatuor duxit, fuisse morem ducendi plures uxores posteritatis causâ, & eum morem fuisse inculpabilem, quia eo tempore nulla lex polygamiam prohibebat. Locus autem ille Gentilium erat, non Hebræorum; siquidem Laban cujus filias Jacob accepit uxores, idololatra erat, ut patet Gen. 31. Et nusquam dicit Aug. (quod sciam) causam dispensandi fuisse propagationem populi Dei tantum.

Secundò probat; quia Scriptura narrat etiam Esau, qui ad populum Dei non pertinebat, multas uxores duxisse. Gen. 26. & 28. Neque dubium videtur, quin Esau, ad imitationem Abrahamæ id fecerit: neque Scriptura eum reprehendit. Itmaëlitas quoque, qui usque ad hanc diem consuetudinem polygamiae retinent, ab Abrahamo, aliisque Patribus, eam accepisse credibile est.

Sed contra hanc opinionem, Estius sup. §. 4. objicit primò: quod si ante Christi tempora fuerunt legitima Gentilium conjugia cum pluribus uxoribus, consequens videbitur, etiam nunc non minus esse legitima, cum lex Christiana in conjugii Gentilium nihil muta-

305.
Lia & Rachel fuerunt vere conjuges Jacobi.

306.
Non solis Hebræis fuit concessa polygamia.

Probat Estius, l. 1. de Civitate, c. 38.

307.
Secundò probat; quia Scriptura narrat etiam Esau, qui ad populum Dei non pertinebat, multas uxores duxisse. Gen. 26. & 28.

308.
Primò obicitur, quod si ante Christi tempora fuerunt legitima Gentilium conjugia cum pluribus uxoribus, consequens videbitur, etiam nunc non minus esse legitima, cum lex Christiana in conjugii Gentilium nihil muta-

taverit. Quod si ita est, malè igitur Ecclesia ejusmodi conjugia post Baptismum dissolvit, juxta Decretum Innocentii 3. cap. *Gaudemus*.

Solvitur.

Respondetur: Legem Christianam seu Christum auctorem legis Christianæ, qui ad eam suscipiendam etiam Gentiles obligavit, quando præcepit Apostolis, docere, & baptizare omnes Gentes, Matrimonium reduxisse ad primævum suum statum, & abstulisse omnem dispensationem, quæ olim concessa fuerat omnibus Gentibus accipiendi plures uxores, causâ suscipiendæ proles; quod omnino sufficit, ut nunc minus legitima sint Gentilium conjugia cum pluribus uxoribus, quam ante Christi tempora fuerunt; & per consequens, ut Ecclesia benè ejusmodi Matrimonia post Baptismum dissolvat. Et sanè Matth. 19. ubi reducitur Matrimonium ad primam institutionem, Christus non loquitur solis Christianis, sed etiam Judæis; si ergo lex Christiana aliquod mutavit in conjugii Hebræorum, quidni etiam in Matrimoniis Gentilium?

309.
*Secunda ob-
jectio ex eod.*

Objicit 2. quòd nec revelatio, quam Innocentius requirit, ullâ probabilitate Gentibus in universum tribuitur: nec gemina illa dispensandi causa, ex Patribus assignata, scilicet multiplicatio populi Dei, & significatio certorum mysteriorum, locum habere potuit in Gentibus, ut in Hebræis.

Diluitur.

Respondetur: neque secundam causam habuisse locum in omnibus Hebræis, ut nimis clarum est. Quantum ad primam causam, verum est, eam non habuisse locum in aliis Gentibus, quæ non erant populus Dei; interim alia causa locum habuit, scilicet abundantia propagationis, quam assignat D. Aug. nullâ factâ mentione populi Dei, lib. 3. de Doctr. Christiana, cap. 12. ibi: *Suscipiendæ proles causâ erat uxorum plurium simul uni viro habendarum inculpabilis consuetudo*. Et q. 63. super Leviticum ad illa verba cap. 18. *Super uxorem, sororem ejus non accipies in zelum*, sic ait: *Hic non prohibuit superducere, quod licebat antiquis propter abundantiam propagationis, sed sororem sorori noluit superduci*. Hæc autem abundantia propagationis habuit locum etiam in omnibus aliis Gentibus.

310.
Replica.

Si dixeris: initio mundi, & rursùm statim à diluvio, non fuit cum viris dispensatum, ut plures ducerent uxores, quando tamen maxima erat necessitas multiplicandi generis humani: ergo hæc ratio non sufficit.

*Solvitur ex
Estito.*

Respondeo cum Estito supra §. 2. Deus Adæ creavit, & dedit unam tantùm uxorem; quia in eo voluit ostendere formam Matrimonii perpetuam, juxta exigentiam legis naturæ, ne si in primo hominum conjugio vir unus fuisset pluribus fœminis copulatus, putaretur semper & simpliciter licitam es-

se polygamiam, tanquam profectam ex prima institutione naturæ. At neque cum filiis Adæ dispensandum fuit, sive propter vicinitatem, quam habebant ad primam originem; sive quia, cum ferè pari numero nascerentur filii & filix, non poterant nisi singulis singulas uxores accipere. Similiter autem Noë & filii ejus plures uxores accipere non poterant, quia præter eas, quas ante diluvium duxerant, nullæ aliæ mulieres ex diluvio restabant. Verùm utroque illo tempore, Deus tum longævitate, tum fœcunditate, mongemiam compenabat, ut citò multiplicari posset genus humanum. Hactenus Estitus.

Objicitur tertio: si dispensatio fuit extensa ad totum genus humanum; non ergo dispensatio fuit, sed legis abrogatio pro eo tempore, quo illa universalis extensa duravit.

Respondetur; est quæstio de nomine. Secundùm Scotum, supra citatum, *Dispensatio est juris declaratio, vel juris revocatio*; parum ergo refert, sive vocetur dispensatio, sive legis abrogatio; dummodò admittatur, ab initio legem obligasse, & rursùm obligare, licet ab initio obligavit.

Ultimò objicit Estitus; quòd Auctores, ex quibus dispensatio probatur, tantum de peculiariter de populo Israëlítico loquantur, etiam cum exclusione cæterarum Gentium.

Sed hoc de Aug. non potest dici, ut constat ex supra dictis. De Scoto autem benè videtur posse dici; quia ipse pro causa dispensationis supra vidimus, ponit necessitatem multiplicandi genus humanum ad cultum divinam, & insuper auctoritatem divinam approbatam & præcipientem, dicens: *Si aliquid, istis causis, vel alterâ earum, contraxerit, non est mihi inconveniens, quod mortaliter peccaverint: quia non reputo, eos tunc fuisse contrarios*. Ergo videtur Scotus satis clarè suppone- re, non fuisse generalem dispensationem factam pro toto mundo; sic enim nullum fuisset periculum peccandi in hoc materia- liter.

Atque hanc sententiam probabiliorè appellat Sanchez lib. 7. disp. 82. n. 13. quæ & ipse sequitur cum aliis, quos citat. Et quæus in suo Comment. 4. dist. 33. num. 1. eam limitandam judicat quoad eos, in quibus non fuit cultus Dei secundùm legem naturæ, aut fides. In aliis autem (inquit Auctor) in quibus conservabatur adhuc fides, perindè etiam viguit finis dispensationis, & hoc indicare videtur Aug. lib. 22. contra Faustum, cap. 27. cum dicit, morem fuisse illius temporis; quàmvis ambiguum sit, an alludat ad genus Abrahæ tantùm, an ad alios, quàmvis ratio hæc, quam adducit, videtur extendi tantùm ad ipsum Abrahamum, per quam excusat Patres à peccato; & con-

licet, Pharaonem & Abimelech, qui Saram in uxorem suam assumpserunt, non fuisse cælibes, sed etiam habuisse alias; quando autem incept hic mos, incertum est. Hæc ille.

Sed pro cap. 27. legendum est cap. 47. ubi Aug. loquitur de more, qui erat tempore Jacobi Patriarchæ, idque in terra eorum, qui colebant idola, ut patet; quia accepit plures uxores, filias, & ancillas Laban, qui erat idololatra. Porro rationes, quas adducit, sunt: Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causa, illis mulieribus utebatur. Si morem, illo tempore, atque in illis terris hoc facti abatur. Si præceptum, nullâ lege prohibebatur.

Vide nunc studiosè Lector, an hæc rationes tantum extendantur ad Abrahamum; an verò etiam in aliis locum habeant; mihi non libet ultra in illis immorari, quia jam res ista præterit. Hoc tantum dico, Scripturam non debuisse omnia peccata Gentilium reprehendere; maxime, quæ fortè in ipsis per ignorantiam invincibilem excusabantur à formali malitia; cum enim viderent Hebræos passim cum pluribus foeminis contrahere, facile poterant cogitare, id etiam sibi fore licitum, nescientes speciale Dei dispensationem cum illo solo populo.

Deinde; in aliquibus filiis Abrahe, quorum posteritas non pertinebat ad populum Dei, putà, filio Agar, & filiis Ceturæ, locum habebat posterior ratio, scilicet significatio certi mysterii. Ergo verisimile est, etiam cum illis, & eorum posteris, Deum dispensasse, quidquid sit de aliis Gentibus.

Sed nunquid etiam aliquando dispensavit Deus, sive cum populo suo, sive cum aliis Gentibus, ut una mulier, posset simul habere plures viros? Non legitur uspiam talis dispensatio. Et si ulterius rogas, an saltem Deus non posset dispensare? Respondet Sanchez sup. n. 15. se nullam videre repugnantiam; nec hoc ita intrinsecè malum esse, quin Deus possit dispensare. Oppositum docet Bellarminus sup. Propof. 2. Polygamia, inquit, foeminæ unius cum multis viris, pertinet ad prima illa principia juris naturæ, nec per ullam mutationem circumstantiarum potest fieri bona; quia repugnat omnibus finibus Matrimonii: idè in illâ nulla cadit dispensatio. Hæc ille.

Cui si objicias: quid si sola esset una mulier inter homines, & ea esset nupta viro sterili, nonne oporteret cum ea dispensare, ut nuberet alteri viro; ne mundus interiret?

Respondet; non esse periculum, ut talis casus accidat: Deo enim curæ est providentia generis humani. Alioquin enim quærere possemus, num deberet pater filiam uxorem ducere, aut filius matrem, si nulli alii inter homines superessent. Sed dato etiam illo casu, potius dispensandum cum ea esset, ut solveret vinculum cum priori marito, quam ut

duos maritos haberet. Hæc ille. Qui per prima illa principia juris naturæ, secundum ipsum indispensabilia, intelligit omnia præcepta Decalogi.

Verùm enim verò, cum secundum Scotum præcepta secundæ tabulæ sint à Deo dispensabilia (excepto fortè illo: Non loqueris falsum testimonium) videtur consequenter dicendum in nostra Schola, Deum posse dispensare in polygamia, etiam unius mulieris cum pluribus viris. Cum enim procreatio prolium, ut alibi latius diximus, non sit de essentia & natura Matrimonii, immò neque necessariò conjuncta; sed possint aliqui contrahere Matrimonium, cum obligatione non procreandi prolem; non satis apparet, quare Deus non possit etiam in hac polygamia dispensare; cum & ipsa procreatio prolium, & etiam finis secundarius, scilicet vitatio fornicationis, aliquo modo possint haberi, ut nimis clarum est, quamvis non tam perfecte, quam in alio casu. Ut etiam vita socialis; nam possent plures illi viri, unum aliquod caput velle constituere, & per modum unius principari, & regere familiam; sicut videmus fieri in aliquibus Rebus publicis, qui non ab uno, sed à pluribus per modum unius gubernantur, & tale regimen vocatur democratia.

Quando autem Scotus sup. n. 8. §. Ad secundam, dicit, Quod nunquam fuit ex parte justitiæ inter commutantes sic commutare, ut minus eveniret finis principalior, & magis eveniret finis minus principalis, quia finis principalis est magis intendendus; sed bivirgia magis esset ad finem minus principalem, & multo minus ad finem principaliorum; quia eadem mulier infra eadem tempus, à pluribus viris imprægnari non posset; loquitur de eo, quod de facto fuit; non autem de eo, quod per Deum fieri potest.

Prout etiam S. Aug. lib. 3. de Doct. Christi. cap. 12. ibi: Suscipienda proli causa, erat uxorum plurium simul uni viro habendarum, inculpabilis consuetudo; & idè, unam faminam maritos habuisse plurimos, honestum non erat (aliàs, inhonestum erat) non enim mulier èd est fecundior, sed meretricia potius turpitudine est &c. Ubi tantum assignat rationem, quare potius aliquando licitum fuerit uni viro habere plures uxores, quam uni foeminæ habere plures viros; quia videlicet hoc ultimum, etiam adversatur quodammodo fini principali, quamvis omninò eum non destruat; & idè, saltem per Deum, posset esse licitum; tamen de facto, nunquam Deus in eo dispensaverit.

Sed dicit aliquis; nequit eadem res tradi pluribus in solidum; sic enim traderetur singulis in solidum, & non traderetur in solidum, quæ est implicantia; ergo implicat vel unum virum accipere plures mulieres, vel unam mulierem plures viros.

Ccc 2 Rcf.

317. Auctor ap-
probat sententiam Sanchez.

318. Explicatur mens Scoti.

319. Videtur etiam mens D. Aug.

320. Objectio.

314. Auctor ap-
probat sententiam Sanchez.

315. Auctor ap-
probat sententiam Sanchez.

316. Objectio.

Solutur.

Respondeo: tali casu non fore traditionem in solidum, quamvis jam ita sit, juxta illud Apost. 1. Cor. 7. v. 4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Ubi loquitur de Matrimonio prout de facto est, & secundum primam sui institutionem; vel etiam intelligi posset, quod in quantum tradidit corpus suum, intantum non habeat ejus potestatem. Præterea: in illo casu vir tradit in solidum singulis suum corpus, quoad finem primarium, scilicet generationem proli; quamvis non quoad finem secundarium, scilicet evitacionem incontinentiæ. Porro mulier, etiam non traderet corpus suum in solidum, quoad finem primarium; & ideo magis hoc, quam illud, dissonat rationi naturali, & institutioni Matrimonii, ut propterea Deus nunquam in hoc dispensaverit.

Si rursùm objiciās; unusquisque tenetur reddere debitum petenti; atqui id non posset fieri in istis casibus, quia possent simul plures petere.

321. Alia obiectio.

Solutio.

Respondeo: non teneri semper reddere, spectato sine primario, sed solum in quantum

necessarium est pro bono proli; secus quoad finem secundarium; & ita argumentum illud solum probat, ista Matrimonia, præsertim unius mulieris cum pluribus viris, non esse consona ratione naturali per se loquendo; etsi intrinsicè non sint ei contraria, maxime Matrimonium unius viri cum pluribus foeminis, ut jam statim ostensum est. Et hinc, quamvis vir rationabiliter posset velle corpus uxoris in solidum, non statim rationabiliter mulier corpus viri, quin unum corpus viri sufficit ad primarium finem; non sic unum corpus mulieris. Hoc sufficiat impræsentiarum, quæ restant, dicentur in ultima parte hujus operis, ubi de impedimento ligaminis.

Sequitur autem hic agendum de Matrimonio, quod contrahitur per procuratorem cum enim, ut ex jam dictis patet, Matrimonium non solum fit contractus, sed etiam in nova lege Sacramentum propriè dictum. Matrimonium per Procuratorem fore videndum in ratione contractus, inquit aliorum contractuum; adhuc tamen dubitari posset, etiam valeret in ratione Sacramenti. De hoc ergo Matrimonio instituitur

SECTIO VI.

DE MATRIMONIO PER PROCURATOREM.

1. Tribus modis potest aliquis contrahere per tertiam personam.

Quis in jure dicitur mandatarius.

L. i. ff. Mandati.

Quid mandatum.

Instit. eod.

2. Mandatum excludit pactum formale de mercede.

Pænotandum, tribus modis posse aliquem cum aliquo contrahere per tertiam personam, nempe tanquam per mandatarium, procuratorem, & gestorem negotiorum; qui termini, licet aliquando confundantur in jure, tamen strictè pro diversis usurpantur. Mandatarius dicitur, qui officium pro altero exhibendum, ab eo formaliter vel virtualiter injunctum, absque pacto formali de mercede suscipit. Colligitur ex leg. 1. ff. Mandati, §. ultimo, sequentis tenoris. *Mandatum nisi gratuitum, nullam est: nam originem ex officio & amicitia trahit; contrarium ergo est officio merces; interveniente enim pecuniâ, res ad locationem & conductionem potius respicit.* Hinc mandatum, in annotatione illius tituli in principio, definitur: *Officium ab eo, qui gratuito suscepit, exhibendum.*

Eodem modo loquitur §. ult. Instit. eodem. *In summa sciendum est, mandatum, nisi gratuitum sit, in aliam formam negotii cadere. Nam mercede constituta, incipit locatio & conductione esse.*

Ex quibus patet, quare dixerim: *Absque pacto formali de mercede;* quia si mandatarius cum mandante paciscatur de mercede, dicitur conductus; & ipse dicitur locare operam

suam. Dico: *Si paciscatur;* nam quod mandatarius spe remunerationis suscipit mandatum, non obstat, ut maneat mandatum præse sumptum, ut rectè Molin. Jus. & Jure. disp. 548. n. 2. Etenim quod sic fit, gratis fit, neque propter illud mandatarius aliter obligatus ad completandum obsequium, rogatu ipsius exhibendum ex gratitudine, quæ obligatio non simpliciter obligatio, sed secundum quod. Vide Mol. supra, quia res non est hujusmodi.

Dixi etiam in definitione: *Formaliter vel virtualiter injunctum.* Formaliter quidem est per verba expressè significantia voluntatem efficacem mandantis, ut, *Volo, rogo, mando* &c. l. 1. ff. Mandati: *Obligatio mandati consensu contrahentium consistit. Ideo per nuptiarum quoque, vel per epistolam mandatum suscipi potest. Item si ve rogo, si ve volo, si ve mando, si ve alio quocumque verbo scripserit, mandati actio est.* Ubi Gloss. verb. *Quocumque verbo, inquit: Simili & idoneo, non admonendo solum... Item, non commendando tantum... Item, non tantum exhortando... Item, non tantum persuadendo... Sed oportet quod animo obligandi interveniat, sicut de proxeneta, qui laudare creditur, non se obligare.*

Porro virtualiter imponit mandatum, qui